

УДК 61:00-13/809-8

DOI: 10.31499/2307-4914.2(24).2021.244192

МОДЕЛЬ ФОРМУВАННЯ ХУДОЖНЬО-ТВОРЧОЇ АКТИВНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА В ПРОЦЕСІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ

Ян Бінь, аспірант кафедри педагогіки, Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка.

ORCID: 0000-0002-8872-2985

E-mail: yangbin653539@gmail.com

У статті досліджено проблему формування художньо-творчої активності майбутніх учителів образотворчого мистецтва в процесі фахової підготовки. У цьому контексті автор характеризує її основні структурні компоненти, а саме: мета; принципи; мотиваційний, змістовний, діяльнісний компоненти; висвітлює педагогічні умови, а також методи, прийоми, форми та засоби, необхідні для формування художньо-творчої активності майбутніх учителів образотворчого мистецтва в процесі фахової підготовки.

Ключові слова: художньо-творча активність; художньо-творча діяльність; художньо-педагогічна діяльність; майбутні вчителі образотворчого мистецтва; образотворче мистецтво; фахова підготовка; модель; заклад вищої освіти.

MODEL OF FORMATION OF ARTISTIC AND CREATIVE ACTIVITY OF FUTURE TEACHERS OF FINE ARTS IN THE PROCESS OF PROFESSIONAL TRAINING

Yang Bin, Postgraduate Student of the Department of Pedagogy, Sumy Makarenko State Pedagogical University.

ORCID: 0000-0002-8872-2985

E-mail: yangbin653539@gmail.com

The article investigates the problem of the formation of artistic and creative activity of future teachers of fine arts in the process of professional training. In this context, the author characterizes its main structural components, namely: purpose, principles (nature, culture, humanization, subjectivity, science, problems, active interaction of environmental actors, additionality, optimization, creativity, support for creative initiatives of subjects educational environment, the formation of emotional and value attitude to the world). The article indicates the motivational, meaningful and activity components; highlights the pedagogical conditions (development of a positive attitude of future teachers of fine arts to artistic and creative activities; organization of artistic and creative activities of future teachers-artists on the basis of problem-based learning; use of information and computer technologies in the formation of artistic-creative activity of future teachers of fine arts in the process of professional training). The methods, techniques, forms and tools necessary for the formation of artistic and creative activity of future teachers of fine arts in the process of professional training, are mentioned by the author. Methods: problem-based learning, problem situation, problem statement, exploratory, research, heuristic conversation. Techniques: sharpness and surprises, paradoxes, the struggle of ideas, concretization and personification, comparison. Forms: lectures, practical, demonstration of problem

experience, practical solution of a didactic problem, films-presentations, slide-films, debates, classes-opening. Means: textbooks, initial programs, technical equipment (computers, presentation equipment), map of psychological and art analysis of the work of art, map of assessment of figurative expressiveness and literacy of creative work.

Keywords: *artistic and creative activity; artistic and creative work; artistic and pedagogical activity; future teachers of fine arts; fine arts; professional training; model; institution of higher education.*

У зв'язку із динамічністю сучасного суспільства, стає глобальною проблема підвищення ефективності освіти. Розвиток суспільства на сучасному етапі характеризують процесами становлення в суспільній свідомості нової світоглядної парадигми, яка надає вплив на всі суспільні інститути, зокрема і на інститут освіти. Зміна парадигми пов'язана з формуванням нових типів осмислення і способів перетворення дійсності. Наука кінця ХХ – початку ХХІ століття починає по-іншому бачити світ і людину в їхній цілісності, культурному та індивідуальному вимірі. Виходячи з цього, суть нової парадигми освіти полягає в підході до людини як найвищої цінності, самоцілі й головної умови розвитку суспільства. Самоцінність людського життя і розвиток особистості в гармонії зі світом природи, соціумом та власним внутрішнім світом є найвищим сенсом і надзавданням системи освіти. У зв'язку з цим, існує необхідність переосмислення наявних в теорії і практиці навчання методів і технологій, пошуку та створення нових підходів, що актуально для професійної освіти. Розв'язання зазначеної задачі пов'язано з розвитком творчої активності, самостійності мислення, навичок дій, що забезпечують вивільнення свідомості для розуміння сенсу навчальних задач; умінь самостійно здійснювати творчо-дослідницьку діяльність, що насамперед пов'язано зі зверненням до духовної сфери майбутніх фахівців.

Проблема творчості майбутніх учителів у наукових доробках розглядали В. Загвязинський [2], В. Кан-Калік [3] та ін.; дослідженню ефективних форм і методів розвитку творчих здібностей майбутніх учителів присвячені роботи Г. Костюка [4], О. Леонтьєва [6] та ін.

Особливий інтерес під час розробки проблеми формування художньо-творчої активності студентів у процесі фахової підготовки для нас представляють роботи В. Кузіна [5], Н. Ростовцева [7], пов'язані з розвитком творчих здібностей студентів на заняттях малюнком.

Важливим підґрунтям у розвитку сучасної теорії, практики й методики викладання образотворчого мистецтва у межах художньо-професійної освіти й естетичного виховання молоді є багатий досвід українських художників-педагогів О. Новаківського, Олени та Ольги Кульчицької, Г. Кліщара, О. Сорохтея та ін.

Проте аналіз спеціальної літератури й дисертаційних робіт, у яких висвітлено актуальні питання формування художньо-творчої активності студентів-художників у процесі професійної підготовки, надає підстави констатувати, що цілісного науково-педагогічного дослідження не було здійснено.

Мета статті полягає в характеристиці моделі формування художньо-творчої активності майбутніх учителів образотворчого мистецтва в процесі фахової підготовки.

Відомо, що під моделюванням розуміється теорія наукової побудови й реалізації моделей, яка дає можливість досліджувати явища і процеси в суспільному житті та природі. Модель є умовним зображенням певного об'єкта, яке відображає його суттєві

характеристики, необхідні для проведення дослідження. Завдання моделі полягає у виконанні прогностичної функції, без якої її побудова втрачає сенс у практичному та теоретичному використанні [1].

Моделювання належить до одного із методів наукового дослідження, яке успішно використовують у педагогічній науці та вважають інтеграційним, оскільки у педагогічному дослідженні об'єднує теоретичне та емпіричне, поєднує експеримент з побудовою логічних конструкцій та наукових абстракцій.

Під функціональною моделлю формування художньо-творчої активності майбутніх учителів образотворчого мистецтва в процесі фахової підготовки розуміємо структуру, яка містить мету, завдання, принципи, компоненти художньо-творчої активності, визначені педагогічні умови, методи, форми і засоби реалізації, що сприяють досягненню поставленої мети, та взаємозв'язки між ними, результат.

Метою означеної функціональної моделі є формування в майбутніх учителів образотворчого мистецтва художньо-творчої активності під час фахової підготовки. Мета визначає характер процесу формування досліджуваного феномену, від неї відбувається рух до конкретизації смислу та спрямованості всіх компонентів. Слід зазначити, що компоненти визначають наявність у цьому процесі так званого «людського фактора», тобто учасників навчально-виховного впливу та педагога. Відношення компонентів процесу формування художньо-творчої активності взаємодіють між собою в залежності, ієрархії та підпорядкуванні.

Важливим компонентом означеної моделі є принципи навчально-виховного впливу, які є основою формування досліджуваного утворення. Так, процес формування художньо-творчої активності майбутніх учителів образотворчого мистецтва забезпечують групи принципів, що відповідають структурним компонентам досліджуваного феномена: природовідповідності, культуровідповідності, гуманізації, суб'єктності (мотиваційний компонент); науковості, проблемності, активної взаємодії суб'єктів середовища, додатковості, оптимізації (змістовний компонент); креативності, підтримки творчих ініціатив суб'єктів навчально-виховного середовища, формування емоційно-ціннісного ставлення до світу (діяльнісний компонент).

Принцип природовідповідності передбачає, що процес формування художньо-творчої активності майбутніх учителів образотворчого мистецтва в процесі фахової підготовки повинен ґрунтуватися на науковому розумінні природних і соціальних процесів, узгоджуватися із загальними законами розвитку природи та людини. Принцип культуровідповідності полягає в тому, що освіта повинна відкривати студенту-художнику світову культуру через осягнення її цінностей. У системі фахової підготовки майбутнього вчителя образотворчого мистецтва це знаходить свій прояв у поєднанні навчання з продуктивною працею, що відображатиме ставлення до виробництва, соціуму, людей, самого себе. Принцип гуманізації полягає в орієнтації фахової підготовки майбутніх учителів образотворчого мистецтва на їхній професійний розвиток та саморозвиток, визнання самоцінності особистості, створення умов для формування її художньо-творчої активності, позитивної мотивації на опанування художньо-творчої діяльності, соціалізації та самоактуалізації. Принцип суб'єктності означає усвідомлення значущості активного розвитку художньо-творчого потенціалу студентів усіма суб'єктами освітнього процесу, передбачає його спрямованість на створення умов для формування художньо-творчої активності майбутніх учителів

образотворчого мистецтва. Згідно з цим принципом, зміст фахової підготовки майбутніх педагогів-художників повинен бути структурований таким чином, щоб у студентів була можливість проявити самостійність вибору, індивідуальне просування в діяльності, оцінити свої результати в навчальній і подальшій професійній роботі.

Принцип науковості вимагає, щоб зміст освіти у ЗВО відповідав науковим досягненням у певній галузі знань. Специфічні особливості принципу проблемності вбачаємо в тому, що він не лише віддзеркалює дію логіко-пізнавальних суперечностей як основи виникнення навчальної проблеми і як рушійної сили розвитку процесу навчання, а й визначає способи взаємодії навчання і викладання, створення проблемних ситуацій та їхнього вирішення. Основними дидактичними способами реалізації принципу проблемності під час формування художньо-творчої активності майбутніх учителів образотворчого мистецтва в процесі фахової підготовки є створення проблемних ситуацій, постановка і розв'язання навчальних задач. Принцип активної взаємодії суб'єктів середовища забезпечує відкритість систем, їхню постійну зміну. Визначальною умовою формування художньо-творчої активності майбутніх учителів образотворчого мистецтва є творча взаємодія, оскільки вона не лише зумовлює виникнення передумов та реалізацію процесу саморозвитку, а і визначає його спрямованість. Принцип додатковості передбачає, що формування художньо-творчої активності у фаховій підготовці майбутніх учителів образотворчого мистецтва містить різноманіття можливостей зовнішнього і внутрішнього середовищ, починаючи від ресурсів конкретного соціуму, виробничих і освітніх установ, педагогів до індивідуальних здібностей студента у художньо-творчій діяльності. Принцип оптимізації передбачає виділення такого елемента, як варіант, кращий вибір, що відповідає конкретним умовам і завданням розвитку конкретної особистості. Його реалізація відбувається у вигляді спеціально відібраних особистісно орієнтованих творчих завдань.

Провідною вимогою принципу креативності у нашому дослідженні є створення оптимальних умов для реалізації професійного потенціалу майбутніх фахівців. Процес фахової підготовки студентів повинен будуватися як процес розкриття їхніх потенційних можливостей, які закладені від народження. Шлях до розвитку творчої думки – це свобода вибору, що дозволяє майбутнім педагогам-художникам продукувати нові та оригінальні ідеї, зробити власний вибір. Принцип підтримки творчих ініціатив суб'єктів навчально-виховного середовища дозволяє інтегрувати весь творчий і педагогічний потенціал останніх. Ініціювання активності майбутніх педагогів-художників – це невіддільний компонент системи підтримки розвитку їхнього художньо-творчого потенціалу, є одним з елементів системи стимулювання соціальної активності майбутніх учителів образотворчого мистецтва в оформленні позитивного ставлення до творчої діяльності. Фахова підготовка майбутніх учителів образотворчого мистецтва повинна сприяти ширшому пізнанню студентами навколишньої дійсності, допомагати бачити та розуміти прекрасне в людських стосунках, формувати прагнення піклуватися про красу навколишнього світу, власного вигляду. Саме тому одним із провідних принципів дослідження визначено принцип формування емоційно-ціннісного ставлення до світу. Доведено, що ідейно-естетичне виховання проходить успішніше, якщо правильно організована творча діяльність самих студентів, якщо вони вчаться висловлювати свої почуття і думки, естетичне ставлення

до навколишньої дійсності в своїх творчих роботах.

Компонентами художньо-творчої активності майбутніх учителів образотворчого мистецтва у дослідженні виступили: мотиваційний, змістовний, діяльнісний.

Мотиваційний компонент досліджуваного утворення виявляє стимулювальний вплив на ефективне опанування студентами – майбутніми вчителями образотворчого мистецтва – художньо-творчої діяльності, є джерелом інтелектуальної активності, стимулює особистість до подальшого професійного розвитку.

Когнітивний – складається з професійних знань, умінь та навичок, що дають студентам можливість ефективно здійснювати творчо-пошукову діяльність, яка базується на здатності самостійно виконувати навчальні та художньо-творчі завдання.

Діяльнісний компонент досліджуваного утворення містить особистісні якості, необхідні для успішного формування художньо-творчої активності студентів-художників. Серед них ми розглядаємо адекватну особистісну та професійну самооцінку; здатність до інтерпретації змісту творів образотворчого мистецтва; здатність до вираження власного ставлення до зображуваного.

Проведене дослідження стало основою для визначення педагогічних умов формування художньо-творчої активності майбутніх учителів образотворчого мистецтва.

Перша педагогічна умова – розвиток позитивного ставлення майбутніх учителів образотворчого мистецтва до художньо-творчої діяльності – виступає підґрунтям, яке керує діями особистості та визначає професійну направленість. Її реалізація полягає у формуванні в студентів системи цінностей, які сприяють формуванню досліджуваного цілісного утворення, позитивного ставлення до художньо-творчої діяльності. Її роль полягає у створенні можливостей з метою актуалізації внутрішніх мотивів студентів, формуванні особистісного сенсу та потреби у здійсненні художньо-творчої діяльності.

Друга педагогічна умова – організація художньо-творчої діяльності майбутніх педагогів-художників на основі проблемного навчання – стимулює внутрішню мотивацію до навчальної діяльності; підвищує пізнавальний інтерес; формує самостійність; розвиває творчі здібності, уяву, комунікативні навички; підвищує міцність засвоєння вивченого; формує переконання; стимулює опанування навичок дослідницької роботи, що приносить задоволення отриманими результатами, бажання продовжити свою навчальну діяльність, сприяє підвищенню творчої активності в майбутніх учителів образотворчого мистецтва.

Третя педагогічна умова – використання інформаційно-комп'ютерних технологій у процесі формування художньо-творчої активності майбутніх учителів образотворчого мистецтва в процесі фахової підготовки – вирішує низку дидактичних і методичних завдань: їхнє застосування значно підвищує мотивацію навчання шляхом надання студенту можливості самостійного вибору режиму роботи в інтерактивному середовищі, забезпечується різноманітними видами самостійної роботи, комп'ютерної візуалізації навчального матеріалу; застосування інформаційно-комп'ютерних технологій розвиває наочно-образний та наочно-дієвий види мислення; формує дослідницькі вміння, ініціює самостійне набуття знань, що значно підвищує художньо-творчу активність майбутніх учителів образотворчого мистецтва. Реалізація ідей алгоритмізації навчання ініціює формування у студентів навичок оптимального пошуку стратегії розв'язання завдань певної складності, розвиває алгоритмічний, логічний стиль мислення.

Під час реалізації визначених педагогічних умов було використано наступні методи: проблемного навчання, проблемної ситуації, проблемного викладу, пошуковий, дослідницький, евристичної бесіди. Прийоми: гостроти та несподіваності, парадоксальності, боротьби ідей, конкретизації та персоніфікації, зіставлення. Форми: лекції, практичні, показ проблемного досвіду, практичне розв'язання дидактичної проблеми, фільми-презентації, слайд-фільми, диспути, заняття-вернісаж. Засоби: навчальні посібники, навчальні програми, технічне устаткування (комп'ютери, презентаційне обладнання), карта психолого-мистецтвознавчого аналізу художнього твору, карта оцінки образної виразності та грамотності виконання творчих робіт.

Формувальний експеримент, кількісна та якісна обробка його результатів дозволили підтвердити ефективність запропонованих у моделі принципів, умов, методів, форм та засобів роботи, спрямованих на формування художньо-творчої активності майбутніх учителів образотворчого мистецтва в процесі фахової підготовки.

Як виявили результати дослідження, модель формування художньо-творчої активності майбутніх учителів образотворчого мистецтва є дієвим засобом удосконалення професійної підготовки майбутніх педагогів-художників у закладах вищої педагогічної освіти та підвищення їхньої конкурентоспроможності на ринку освітніх послуг.

Щодо перспектив подальших досліджень у цьому напрямі слід зауважити, що наше дослідження не вичерпує багатогранності теоретичних і практичних пошуків щодо розв'язання зазначеної проблеми. Завдання подальшого дослідження полягає в тому, щоб, використовуючи віднайдені в роботі теоретичні підходи до розв'язання досліджуваної проблеми, спираючись на розроблений поняттєвий апарат, його основні ідеї та висновки, більш поглиблено вивчити прогалини у структурі процесу розвитку художньо-творчої активності студентів на заняттях з фахових дисциплін.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Грабовецький Б. С. Основи економічного прогнозування. Вінниця: ВФ ТАНГ, 2000. 162 с.
2. Загвязинский В. И. Педагогическое творчество учителя. Москва: Педагогика, 1987. 160 с.
3. Кан-Калик В. А. Педагогическое творчество. Москва: Педагогика, 1990. 144 с.
4. Костюк Г. С. Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості. Київ: Радянська школа, 1989. 608 с.
5. Кузин В. С. Вопросы изобразительного творчества. Москва: Просвещение, 1971. 144 с.
6. Леонтьев А. Н. Избранные психологические произведения. Москва: Педагогика, 1983. 391 с.
7. Ростовцев Н. Н. Развитие творческих способностей на занятиях рисованием. Москва: Просвещение, 1987. 176 с.

REFERENCES

1. Hrabovetskyi, B. Y. (2000). *Osnovy ekonomichnoho prohnozuvannya*. Vinnytsia: VF TANH [in Ukrainian].
2. Zagvyazinskij, V. I. (1987). *Pedagogicheskoe tvorchestvo uchitelya*. Moskva: Pedagogika [in Russian].
3. Kan-Kalik, V. A. (1990). *Pedagogicheskoe tvorchestvo*. Moscow: Pedagogika [in Russian].
4. Kostiuik, H. S. (1989). *Navchalno-vykhovnyi protses i psykhychnyi rozvytok osobystosti*. Kyiv: Soviet School [in Ukrainian].
5. Kuzin, V. S. (1971). *Voprosy izobrazitel'nogo tvorchestva*. Moscow: Education [in Russian].
6. Leontev, A. N. (1983). *Izbrannye psikhologicheskie proizvedeniya*. Moscow: Pedagogika [in Russian].
7. Rostovtsev, N. N. (1987). *Razvitie tvorcheskikh sposobnostej na zanyatiyakh risovaniem*. Moscow: Education [in Russian].